

דתישכונ

פרשת עקב, תש"פ, מספר 1380

פחד המלחמה ויראת ה'

עמיצור ברק

האחרונה נגד מדיין הושג ניצחון ללא אבדות.

יתרה מזו, הפעם אין מדובר בדור המדבר, אנשי חטא המרגלים. אלה מתו, כמודגש בפרשות "פינחס" ו"דברים". האם גם דור הלוחמים החדש, הצעיר, המנצח, עלול לפחד?

ועוד, משה ציין בעבר כי המלחמה הבאה תהיה בהנהגת יהושע. והרי יהושע, העולה לראשונה על במת ההיסטוריה, מופיע כמצביא. הוא האיש שאותו משה בוחר מכל העם להנהיג את הלוחמים בעמלק, והניצחון נזקף בעיקר לזכותו: "וַיִּחַלֵּשׁ יְהוֹשֻׁעַ (ולא: ויחלוש ישראל) אֶת עַמְלֵק וְאֶת עַמּוֹ לְפִי חֶרֶב" (שמ' יז:ג). יהושע היה גם אחד מהמרגלים. הוא ראה מקרוב את עמי כנען, והתנגד לעשרת המרגלים שפחדו והפחידו. יש לצפות שמנהיג מציאותי ואמיץ כמוהו ינחיל את עוז רוחו ללוחמיו.

והסיבה החשובה מכול: הקב"ה הבטיח פעמים רבות לא רק את עזרתו אלא גם את מעורבותו הניסית, גם בפרשתנו: "וְגַם אֶת הַצְּרָעָה יִשְׁלַח ה' אֶל-לִהְיֶיךָ בָּם עַד אֲבֹד הַנְּשָׂאִים וְהַנְּסֻתִים מִפְּנֶיךָ... וַיִּתְּנֵם ה' אֶל-לִהְיֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָמָם מֵהוּמָה גְדֹלָה עַד הַשְּׂמַדִּים" (דב' ז:כ-ג). היכן האמונה בהבטחתו? תשועת ה' כבר הוכחה שוב ושוב בעבר, ועדיין שורר פחד בקרב העם?

למרבה התמיהה התשובה חיובית. בין שתי האזהרות הסמוכות שצוינו לעיל, משה קובע כעובדה קיימת: "לֹא תִירָא מֵהֶם, זָכַר תִּזְכֹּר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֶל-לִהְיֶיךָ לְפָרְעָה... כִּן יַעֲשֶׂה ה' אֶל-לִהְיֶיךָ לְכָל הָעַמִּים" (דב' ז:יח), וכאן באה הקביעה המפתיעה: "אֲשֶׁר אֶתָּה יִרָא מִפְּנֵיהֶם". מכפילות האזהרה ומהקביעה הזו ניתן להבין שמשה יודע – אם ברוח הקודש ואם בבחינת "יודע מנהיג נפש

מוטיבים אחדים המאפיינים את חומשנו מופיעים בשכיחות גבוהה דווקא בפרשתנו, כגון: ייחודה וסגולותיה של ארץ ישראל, "פן-תשכח/אל-תשכח/זכור/וזכרת", שבועת ה' לאבות ולעם והיראה והפחד. נתמקד במוטיב האחרון.¹

הפחד ממלחמה מלווה את עם ישראל החל מהיציאה ממצרים: "וַיְהִי בְשִׁלַּח פְּרָעָה אֶת הָעָם וְלֹא נָחַם אֱ-לֹהִים דְּרָךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים... כִּי אָמַר אֱ-לֹהִים פֶּן יִנָּחַם הָעָם בְּרֵאתָם מִלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרַיִם" (שמ' יג:ז). רפיון האמונה בתשועת ה', למרות מכות-מצרים, מאפיין את העם עד כדי כך שהתכונן הא-לוהי מתבסס עליו כעובדה נתונה. והנה, חלפו ארבעים שנה עתירות ניסיון, ודומה שהעובדה הנתונה הזו לא השתנתה.

בתחילת פרשתנו משלב משה בנאומו לעם אזהרה כפולה: לא לירוא מעמי כנען ולא לערוץ מפניהם: "כִּי תֹאמַר בְּלִבְבְּךָ רַבִּים הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִמֶּנִּי... לֹא תִירָא מֵהֶם, זָכַר תִּזְכֹּר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֶל-לִהְיֶיךָ לְפָרְעָה... כִּן יַעֲשֶׂה ה' אֶל-לִהְיֶיךָ לְכָל הָעַמִּים אֲשֶׁר אֶתָּה יִרָא מִפְּנֵיהֶם... לֹא תַעְרֹץ מִפְּנֵיהֶם" (דב' ז:יז-כא).

האזהרה מיותרת לכאורה: ראשית, העם ניצח בחודשים האחרונים בכל ארבע המלחמות הרצופות, כשכל ניצחון מרשים מקודמו; במלחמה נגד הכנעני בערד החרים ישראל את עריהם ותושביהן, במלחמה נגד סיחון האמורי – מלך בעל מוניטין של מנצח שכבש לפני כן את חשבון בירת מואב ואת ערבות מואב – הפך הניצחון לכיבוש נחלת שבטי ראובן וגד, במלחמה נגד עוג מלך הבשן נכרכו הניצחון והכיבוש במימוש האפשרות לנצח את הענקים שמהם פחדו המרגלים ודור יוצאי מצרים, ובמלחמה

* עמיצור ברק הוא פרופ' אמריטוס להנדסה, אוניברסיטת אריאל.

לְהִידָּע עִמָּךְ... וְהָיָה כְּקָרְבָּכֶם אֶל
הַמִּלְחָמָה וְנִגַּשׁ הַכְּהֵן... וְאָמַר אֱלֹהִים
שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתֶּם קָרְבִּים הַיּוֹם
לַמִּלְחָמָה... אֶל יָרֵךְ לְבַבְכֶם אֶל תִּירָאוּ
וְאֵל תַּחֲפְזוּ וְאֵל תַּעֲרְצוּ מִפְּנֵיהֶם. כִּי ה'
אֶל-לְהִיכֶם הַהֲלֹךְ עִמָּכֶם לְהִלָּחֵם לָכֶם
עִם אִיבֵיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם... וַיִּסְפוּ
הַשְׂטָרִים לְדַבֵּר אֶל הָעָם וְאָמְרוּ מִי
הָאִישׁ הַזֶּה וְיָרֵךְ הַלֵּב יִלְךְ וְיָשֵׁב לְבֵיתוֹ
וְלֹא יִמַּס אֶת לֵבָב אָחִיו.

שְׁנִית, בְּבַחֲיַנֵּת "עֲשֵׂה טוֹב": מִשֶּׁה קוֹרָא לַעַם
וּלְמַנְהִיגוֹ לְהִיּוֹת חֲזָקִים וְאִמְצִים וּמְצַטֵּט
אֶת צִוּוֵי ה': "יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נּוֹן... הוּא יָבֵא שְׁמָה
אֲתוֹ חֲזָק כִּי הוּא יִנְחִלָנָה" (דב' א:לח), וְכֵן:
"וַיֵּצֵא אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְחִזְקָהוּ וְאִמְצָהוּ כִּי הוּא
יַעֲבֹר לְפָנָי הָעָם הַזֶּה וְהוּא יִנְחִיל אֹתָם אֶת
הָאָרֶץ" (דב' ג:כח). אִין אֱלוֹ מַלְיָם לְתַפְאֵרַת
הַמַּלְיָצָה; מִשֶּׁה אֲכֵן מַחְדִּיר אֹמֵץ וְחוֹזֵק בְּעַם
וּבִיהוֹשֻׁעַ כַּמְתּוֹאֵר בְּפִרְשֵׁת "וַיִּלְכְּ" (דב' לא:ו-
ח):

חֲזָקוֹ וְאִמְצוֹ אֶל תִּירָאוּ וְאֵל תַּעֲרְצוּ
מִפְּנֵיהֶם כִּי ה' אֶל-לְהִידָּע הוּא הַהֲלֹךְ עִמָּךְ
לֹא יִרְפֶּךָ וְלֹא יַעֲזֹבְךָ. וַיִּקְרָא מֹשֶׁה
לְיְהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֵלָיו לְעֵינַי כָּל יִשְׂרָאֵל
חֲזָק וְאִמְץ כִּי אֲתָה תָּבוֹא אֶת הָעָם
הַזֶּה אֶל הָאָרֶץ... וְאֲתָה תִּנְחִלָנָה
אֹתָם. וְה' הוּא הַהֲלֹךְ לְפָנֶיךָ הוּא יְהִי
עִמָּךְ לֹא יִרְפֶּךָ וְלֹא יַעֲזֹבְךָ לֹא תִירָא וְלֹא
תַּחַת.

הַבִּיטוּי "חֲזָק וְאִמְץ" מוֹפִיעַ בְּתַנִּיךְ שְׁמוֹנָה
פַּעֲמִים. בְּשֵׁשׁ מֵהֶן (הַרְאִשׁוֹנוֹת) הוּא מוֹפְנָה
לְיְהוֹשֻׁעַ. הַדְּבַר מַעִיד עַל הַצּוֹרֵךְ שֶׁל הָעָם
וּמַנְהִיגוֹ בְּאֹמֵץ וּבְחוֹזֵק כְּדִי לְקַבֵּל הַחֲלָטוֹת
וּלְבַצֵּעַן.

לְתִימוּכִין בְּשְׁנֵי הָעֲרוּצִים, כַּמַּעֲט לְכָל
אֶחָד מֵהַקְּרִיאוֹת – "לֹא-תִירָא" וְ"חֲזָק-וְאִמְץ"
– מִשֶּׁה מִפְּרֵט אֶת עֲזֵרַת ה' רַבַּת הַפַּעֲמִים
בְּעֵבֶר וְאֵת הַבְּטָחוֹתָיו לְעֵתִיד. בְּפִרְשֵׁתוֹ: "לֹא-
תִירָא מֵהֶם זָכַר תִּזְכֹּר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֶל-
לְהִידָּע לְפָרְעָה... לֹא תַעֲרֹץ מִפְּנֵיהֶם כִּי ה' אֶל-
לְהִידָּע בְּקָרְבָּךְ... וְנָשַׁל ה' אֶל-לְהִידָּע אֶת הַגּוֹיִם
הָאֵל מִפְּנֵיךְ... וְהִמָּם מֵהוּמָה גְּדֹלָה עַד
הַשְּׂמָדָם" (דב' ז:יח-כג). וּבְפִרְשֵׁת "וַיִּלְכְּ":
"וַיֵּצֵא אֶת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נּוֹן וַיֹּאמֶר חֲזָק וְאִמְץ כִּי
אֲתָה תָּבִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר
נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם וְאֲנֹכִי אֶהְיֶה עִמָּךְ" (דב' לא:כג);
חֲזָרָה עַל פְּסוּק ז).

נְתִיבֵינוּ" – אֶת הַלְכֵי הָרוּחַ בְּעַם. הֵם אֲכֵן
מִפְּחָדִים.

שְׁתֵי הַאֲזָהָרוֹת הַלְלוּ וְהַקְּבִיעָה שְׁבִינִיחֵן
מִשְׁתַּלְבּוֹת בְּמַאֲבָק הַנִּמְרָץ שֶׁמִּשֶּׁה מִנְהַל
בְּפַחְדָּנוֹת שֶׁל הָעָם לְאוֹרֵךְ כָּל סֵפֶר דְּבָרִים.
מִתְבַּרֵּר שֶׁהִיא לֹא חֲלָפָה לְמֵרוֹת הַנִּיּוֹחָנוֹת
הָאֲחֵרוֹנִים, לְמֵרוֹת הַיְשׁוּעָה הַנְּסִית שֶׁל ה',
הַבְּטָחוֹת הַאֵל-ל, הַיּוֹתֵם דוֹר חֹדֶשׁ, אִישִׁיתוֹ
שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ וְהַעוֹנֵשׁ שֶׁהַשִּׁית הַקַּב"ה עַל
מִיעוּט הָאִמוּנָה.

חֲלָקִים גְּדוֹלִים מִנְאוּמֵי מֹשֶׁה בְּחוֹמְשָׁנוּ
מִיּוֹעֲדִים לְמַאֲבָק זֶה. כָּבֵר בְּתַחֲלִיל הַנְּאוּם
בְּפִרְשֵׁת "דְּבָרִים", בְּמִינוּי שְׁרֵי הָאֱלֹפִים
וְהַמְּאוֹת כְּשׁוֹפְטִים וְכַמְּפַקְדִים, אִמַּר לְהֵם
מֹשֶׁה: "לֹא תִגּוֹרוּ מִפְּנֵי אִישׁ" (דב' א:ז),
וּבִיציָאָה מֵהַר-סִינִי הוּא קֹרָא: "רְאֵה נִתַּן ה'
אֶל-לְהִידָּע לְפָנֶיךָ אֶת הָאָרֶץ עָלֶיהָ רֵשׁ... אֶל תִּירָא
וְאֵל תַּחַת" (דב' א:כא). אֲבָל כְּשֶׁשָּׁבוּ
הַמְּרַגְלִים הִייתָה תְּגוּבַת הָעָם: "אֲנָה אֲנַחֲנוּ
עֲלִים אֲחֵינוּ הַמִּסּוֹ אֶת לְבַבְנוּ לְאִמֹּר עִם גְּדוֹל
וְרֵם... וְגַם בְּנֵי עֲנָקִים רָאִינוּ שֵׁם" (דב' א:כח).
וּמִשֶּׁה עֲנָה: "וְאִמַּר אֲלֵכֶם לֹא תַעֲרְצוּן וְלֹא
תִירָאוּן מֵהֶם" (דב' א:כט), אֲךָ קִרְיַאתוֹ זֶה
נִשְׁמַעָה מְאוּחֵר מִדִּי; בְּגִזִּירַת ה' נִדְחַתָּה
הַכְּנִיסָה לְאָרֶץ עַד שֶׁיִּכְלָה דוֹר הַמְּדַבֵּר. כֹּאן
נִכְנַס הַגּוֹרֵם הָאִישִׁי שֶׁל מֹשֶׁה; גִּזִּירָה זֶה חֲלָה
גַּם עֲלָיו. כְּנִיסַתוֹ הַמִּיּוֹחֶלֶת לְאָרֶץ מִתְבַּטֶּלֶת
וּמִכָּה קֶשֶׁה מִנְשׂוֹא זֶה מִנִּיעָה אוֹתוֹ לְפַעוּל
בְּמִרְץ לְמִנִּיעַת כִּישְׁלוֹנוֹת דוֹמִים. אֲךָ כֹּאֵב
אִישִׁי זֶה הוּא הַגּוֹרֵם הַפְּחוֹת חָשׁוּב בְּשִׁלְיַת
הַפְּחָדָנוֹת; מַעֲלִיו עוֹמֵד הַגּוֹרֵם הָעַקְרוּנִי;
פְּחָדָנוֹת הִיא שְׁלִילִית מִבַּחֲיַנְתוֹ שֶׁל כָּל לוֹחֵם
וְכָל מְקַבֵּל הַחֲלָטוֹת הֵן בְּרַמָּה אִישִׁית הֵן
בְּרַמָּה הַלְאוּמִית וְהַהִיסְטוֹרִית. מַעַל הַגּוֹרֵם
הָעַקְרוּנִי עוֹמֵד הָעֵינִין הָאִמוּנִי; הַפְּחָדָנוֹת
בְּנִסְיַבוֹת הָאִמוּרוֹת מַעִידָה עַל חוֹסֵר אִמוּנָה
בְּהַבְּטָחוֹת הַקַּב"ה וּבִיכוּלָתוֹ לְקִיּוּמָן. זֶהוּ
הַגּוֹרֵם הַחֲמוּר מְכוּל. לְכֵן נִאֲבָק מֹשֶׁה בְּכָל
כּוֹחוֹ בְּפַחַד הָעָם מִמִּלְחָמָה.

מֹשֶׁה נִאֲבָק בְּכַמָּה עֲרוּצִים. רְאִישִׁית,
בְּבַחֲיַנֵּת "סוֹר מֵרַע", בְּקִרְיָאָה 'לֹא תִירָא', 'לֹא
תַעֲרֹץ' וְ'אֵל תַּחַת'. קִרְיָאָה זֶה לַעַם וּלְמַנְהִיגוֹ
מוֹשְׁמַעַת בְּסֵפֶר דְּבָרִים כְּתוּרִיסֵר פַּעֲמִים.
שְׁלוֹשׁ מֵהֶן בְּדִינֵי הַמִּלְחָמָה בְּפִרְשֵׁת
"שׁוֹפְטִים" (דב' כ:א-ח):

כִּי תִצֵּא לְמִלְחָמָה... וְרִאִיתָ סוֹס וְרֶכֶב
עִם רַב מִמֶּךָ לֹא תִירָא מֵהֶם כִּי ה' אֶל-

יראת הגויים לכיוון חיובי של יראת ה', שאותה משנן לנו המקרא כערך עליון הרבה מאוד פעמים. "יראת ה'" היא גם אחת מתר"ג המצוות, וספר החינוך ממקם אותה בפרשתנו (מצווה תל"ב, אף שנזכרה בתורה פעמים אחדות לפני כן).

וכך, אם ננתב את רגש היראה שבליבנו ליראת ה' במקום ליראה מהאויבים, ייראו אויבינו מפנינו, כהבטחת משה בסיום פרשתנו: "וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מֵה' אֱ-לֹהֶיךָ שֶׁאֵל מֵעַמְּךָ כִּי אֵם לְיִרְאָה אֶת ה' אֱ-לֹהֶיךָ... כִּי אִם שָׁמַר תִּשְׁמְרוּן אֶת כָּל הַמִּצְוָה הַזֹּאת... כָּל הַמְקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כִּפֹּי רַגְלְכֶם... לְכֶם יִהְיֶה מִן הַמִּדְבָּר וְהַלְבָּנוֹן מִן הַנֶּהָר נָהָר פָּרַת וְעַד הַיָּם הָאֲחֵרוֹן... לֹא יִתְצַב אִישׁ בְּפָנֶיכֶם פְּחָדְכֶם וּמִוְרָאֵכֶם יִתֵּן ה' אֱ-לֹהֵיכֶם עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ... כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לְכֶם" (דב' י:יב-יא:כה).

ארץ ישראל נקנית במאבקים, באומץ ובעוז-רוח שמקורם באמונה בהבטחת ה', כדבריו האחרונים של משה, שבהם נפרד מישראל: "וַיִּגְרַשׁ מִפְּנֵיךָ אוֹיֵב וַיֵּאמֶר הַשָּׂמַד... אֲשֶׁרִיד יִשְׂרָאֵל מִי כְמוֹךָ עִם נוֹשַׁע בַּה' מִגֵּן עֲזָרְךָ וְאֲשֶׁר חָרַב גְּאוֹתְךָ וַיִּכְחָשׁוּ אֵיבֶיךָ לְךָ וְאַתָּה עַל בְּמוֹתֵימוֹ תִּדְרֹךְ" (דב' לג:כז-כט).

תימוכין מסוג אחר משה מביא מההיסטוריה הקרובה של עמים אחרים במזרח הקרוב. בפרשת "דברים" הוא מפרט את הניצחונות והכיבושים שהנחיל ה' למואב – על "הַאֲמִים, עַם גְּדוֹל וָרַב וְרַם כְּעַנְקִים"; לעמון – על הרפאים, גם הם "עַם גְּדוֹל וָרַב וְרַם כְּעַנְקִים, וַיִּשְׁמִידֵם ה' מִפְּנֵיהֶם"; בני עשו השמידו את החורים, והכפתורים – את העווים בעזה. והלקח: אם ה' עזר לעמים אחרים בכיבוש שטחים בארץ ובסביבותיה מיד בני הענק, שהפחידו את עדת המרגלים, ודאי הוא שיקיים את הבטחתו לישראל.

ערוץ שונה במאבק משה בפחדנות הוא הדגשת העובדה של יראת העמים את ישראל, שנזכרה כבר בשירת הים, בפרשת "בלק" ובנאומי משה האחרונים, כגון: "אַתֶּם עֲבָרִים בְּגְבוּל אֲחֵיכֶם בְּנֵי עֶשָׂו... וַיִּירָאוּ מִכֶּם... " (דב' ב:ד); "הַיּוֹם הַזֶּה אֶחָל תֵּת פְּחָדְךָ וַיִּרְאֶתְךָ עַל פְּנֵי הָעַמִּים... אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן שְׁמֶעְךָ וַיִּרְגְּזוּ וַחֲלוּ מִפְּנֵיךָ" (שם:כה); "וַיִּרְאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שָׁם ה' נִקְרָא עֲלֶיךָ וַיִּירָאוּ מִמֶּךָ" (דב' כח:י).

ערוץ אחר למאבק בפחד מתבסס על ניתוב תחושת היראה מן הכיוון השלילי של

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.
הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף